

K. Zoffmann Zsuzsanna

A SZABADI KELTA TEMETŐ HAMVASZTOTT EMBERTANI LELETEI

A lelőhelyen 1981-ben feltárt temetőrészlet 9 hamvasztásos sírjának leletei álltak az embertani vizsgálat rendelkezésére. Az alábbiak az anyag síronkénti leírását, valamint a vizsgálati eredményeket tartalmazzák.

1. sír - *adultus-senilis korú férfi* (??)

Közepesen deformált, krétafehér-sötétszürke színűre égetett, meso-makrofragmentált koponya- és vázcsont töredékek (70 g). A nem-meghatározás az os malare és az occipitalis felszín alapján történt; a varratrészek és szivacsos állomány csaknem teljes hiánya miatt az életkort pontosabban meghatározni nem lehetett.

2. sír - *maturus korú férfi*

Közepesen deformált, barnás fehérre égetett, meso-makrofragmentált kevés koponya- és főleg vázcsont töredékek (200 g). A nem-meghatározás a linea aspera femoris, csontvastagság, valamint az általános robuszticitás, az életkor pedig az általános jelek alapján történt.

3. sír - *adultus-maturus korú férfi*

Közepesen-erősen deformált, barnás fehérre égetett, meso-fragmentált koponya- és vázcsont töredékek (140 g). A nem-meghatározás alapját a processus mastoideus s., a protuberantia occipitalis externa részlete, valamint a csontfal vastagsága képezte; az életkor-meghatározás pedig a szivacsos állomány, valamint a koponyavarrat-részletek alapján történt. – A töredékes maxilla tanúsága szerint a bal oldali szemfog kettős gyökerű volt.

5. sír - *adultus-senilis korú nő* (?)

Közepesen deformált, barnás fehér színűre égetett, meso-fragmentált koponya- és vázcsont töredékek (90 g). A nem-meghatározás a csontfal vastagsága és az általános jelek alapján történt; az életkor pontosabb meghatározására nem volt mód.

6. sír - *adultus-(maturus) korú nő* (?)

Erősen deformált, barnás fehérre égetett, meso-makrofragmentált koponya- és vázcsont töredékek (290 g). A nem-meghatározás a glabella, orbita felső pereme, a d. os malare, az occipitalis felszín töredéke, valamint a csontfal vastagság alapján történt; az életkor-meghatározás alapját a szivacsos állomány és a varratrészek képezték.

7. sír - *adultus-(maturus) korú nő*

Közepesen deformált, barnás fehérre, egyenetlenül égetett, meso-makrofragmentált koponya- és vázcsont töredékek (390 g). A nem-meghatározás alapját a koponyán látható izomtapadási reliefek részletei, az orbita felső pereme, valamint a csontfalvastagság; az életkor-meghatározás alapját pedig a szivacsos állomány részletei képezték. A csonttöredékek között egy ugyancsak égetett állatcsonttöredék is megőrződött.

9. sír - *adultus korú nő*

Közepesen deformált, szürkés színűre égetett, mikro-meso-fragmentált koponya- és vázcsonttöredékek (360 g). A nem-meghatározás alapját a csontfalvastagság és az általános gracilitás, az életkor meghatározás alapját pedig az aránylag sok varratöredék képezte.

11. sír - *adultus korú, meghatározhatatlan nemű egyén*

Három halomban talált, de feltehetőleg azonos egyénhez tartozó, közepesen deformált, vöröses fehér, illetve – főleg a koponyatöredékek esetében – kékes színűre égetett, meso-fragmentált koponya- és vázcsont töredékek (340 g). A nem-meghatározás nem volt egyértelműen elvégezhető; az életkor-meghatározás az aránylag sok szivacsos töredék, valamint varratrészek alapján történt.

12. sír - *adultus-maturus korú férfi* (??)

Közepesen deformált, barnás fehérre, helyenként kékesre égetett, meso-fragmentált vázcsont töredékek (140 g). Koponyatöredék a csontok között nem fordult elő. A nem- és életkor-meghatározás az általános jelek alapján történt.

A fentieket összegezve megállapítható, hogy az égetés közepes erősségű lehetett, a csonttöredékek általában egyenletesen (kivéve a 11. sír esetében) égetettek, barnás fehér, vagy ritkábban szürkés színűek, közepesen deformáltak és meso-fragmentáltak (5 cm körüli nagyság). A 12. sírt leszámítva, a csonttöredékek között kellő arányban fordultak elő koponya- és vázcsont töredékek, ezek égetettségi foka (a 11. sírt kivéve) azonos volt. Sem a koponyarészleteken, sem a hosszú csontok töredékein, vagy a 7. sírből származó nyakcsigolyákon nem volt megfigyelhető kóros elváltozás, és anatómiai variációként is csak a 3. sírba eltemetett egyén megőrződött szemfogának kettős gyökere említhető.

A vizsgált anyagban kettős, illetve többes temetkezésre utaló csonttöredék nem fordult elő.

A csontokra általában a gracilitás és a sexuális dimorfizmus jelentéktelen volta a jellemző, s ez utóbbi az egyes leletek nem-meghatározását erősen megnehezítette.

1. táblázat. Az eltemetettek nem és halálzási életkor szerinti megoszlása

Korcsoport	?	♂	♀
Inf. I. (0–6 éves)	–	–	–
Inf. II. (7–14 éves)	–	–	–
Juv. (15–22 éves)	–	–	–
Ad. (23–39 éves)	1	–	1
Ad.-Mat. (23–59 éves)		2	2
Mat. (40–59 éves)		1	–
Mat.-Sen. (40–x éves)	–	–	–
Sen. (60–x éves)	–	–	–
Ad.-Sen. (23–x éves)	–	1	1
Összesen:	1	4	4

2. táblázat: A beazonosítható csontrészek sironkénti előfordulása

Sír	Nem	Életkor	Koponyarészek	Vázcsontrészek
1	♂ (??)	Ad.-Sen.	os occ., d.s. os malare	csigolya, hosszú csontok
2	♂	Mat.	glabella, os occ., orrcsontok	ágyékcsigolya, H., F.
3	♂	Ad.-Mat.	os occ., os temp., d.s. maxilla	hosszú csontok
5	♀ (?)	Ad.-Sen.	os occ.	hosszú csontok
6	♀ (?)	Ad.-(Mat.)	glabella, orbitaszél, os occ., d. os malare d.s.H., patella	caput H.F.töredékek
7	♀	Ad.-(Mat.)	orbitaszél, os occ., s. os malare, foggyökér	trochlea H.
9	♀	Ad.	os occ., os temp., d.maxilla	
12	♂ (??)	Ad.-Mat.		F.

K. Zoffmann Zs.
Budapest, Virág u. 19.
H-1042

Bartosiewicz László

A SZABADI KELTA TEMETŐ ÁLLATCSONTANYAGA

1. sír

1. Kifejlett, fiatal *sertés* bal állkapcsának és bal agykoponyájának, járom- illetve állcsontjának töredékei és mindkét oldali alsó szemfoga. Egyetlen csökevényes kéz-középcsont.

2. Fiatal *csirke* öregcsontjának keresztcsonti része, mindkét oldali comb- és sípcsontja, valamint jobb lábtő-lábközépcsontja. Az ízületi végek nem csontosodtak el.

11. sír

1. állat: fiatal (a 3. zápfog éppen kezd kihalni) *sertés* hosszában kettéhasított arckoponyájának jobb fele, agykoponya töredékei, valamint jobb állkapcsa. Két jobb láb-középcsont.

2. állat: fiatal (a 3. zápfog éppen kezd kihalni) *sertés* hosszában kettéhasított koponyájának bal fele, valamint minden bizonnyal ugyanazon egyed bal mellső lábának kéztő, kézközép- és ujjcsontjai és két bordatöredéke. A koponya töredékes, rosszul mérhető. Koponyahossz (A-P): 249,1 mm

3. állat: fiatal *sertés* jobb medencecsontjának ülőgumója és ízületi vápája.

4. edényből: fiatal *csirke* jobb karcsontja, orsócsontja, bal combja és sípcsontja. Lábtő-lábközépcsont töredéke. Szárkapocs- és bordadarabok.

Értékelés

A temető két sírjába *sertés* és házityúk darbjait tették feltehetőleg étel-mellékletként. A csontok fiatal egyedekből származnak, főzésre utalóan kilúgozott külleműek. A csirkecsontok húsos testrészekből, de igen kicsi, fiatal, „rántanivaló” állatokból valók. A 11. sír „három állata” egyazon süldődisznó több része. A *sertés*fejek hús-, illetve szimbólikus értéke e kevés lelet alapján nehezen magyarázható.

Bartosiewicz L.
ELTE BTK Régészettudományi Intézet
Budapest, Múzeum krt. 4–6.
H-1088